

իր Հայրը, մեր արդի զբաղանութեան հո-
րիզոնէն ալ անհետացաւ դէմք մը՝ որուն
սիրով պիտի տայի՝ ինչպէս մանուկ մ'իր
ամենասիրելիին՝ սա սիրուն բառը. «Հայ-
րեկոյ»:

Հ. Ղ. ԲԵՐԿԵՆՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՔ

Ժարոմ և Միացեալ Մարմանգր. — Փիլիպ-
պեանները. — Դեղին ցիլի վտամբը. —
Գաղղիոյ բամակիմ ամկումը:

Դեռ ամենուն մտքին մէջ թարմ է մա-
մուլի յուզումը՝ ճարտնի և Միացեալ
Նահանգաց ընդհարման մը կարելիութեան
պատճառաւ: Այսօրուան օրս խաղաղական
ովկիանոսը առաջին դիրքը կը զբաւէ աշ-
խարհի զարգացման մէջ, ինչ որ քիչ ա-
ռաջ մտածելու բան չէր, և այս՝ երկու
տեսակէտով, քաղաքական և տնտեսա-
կան:

*

Խաղաղական ովկիանոսի արեւելեան
սփունքը լայնածաւալ գծով մը բռնած են
Միացիալ Նահանգը, Ասոր համար ալ Ա-
մերիկա՝ իր տիրապետութեան վիճակուած
կը համարի այդ անսահման ծովերը՝ իրենց
արշակադադոսներով. արդէն իսկ ապացոյցն
ալ տուաւ 1898ի Սպանիոյ դէմ պատե-
րագմով. և դեռ ցոյց կ'ուզէ տալ Բանա-
մայի պարանոցին հատման համար ըրած
ջանքով, զոր 1915ին կը կարծէ լմնցնել:
Իր դիմաց կայ Չինական կայսրութիւնը,
նոյնչափ ընդարձակ, այնու հանդերձ քա-
ղաքականութեան մէջ կրաւորական դիրք
որ ունի, և ոչ զիտէ դեռ մինչեւ երբ պի-
տի շարունակէ:

Ասիոյ ծովագերաց վրայ ելաւ սակայն ու-
րիշ տէրութիւն մը, որ թէպէտ համեմա-
տութեամբ իր դրացիներուն շատ փոքր՝
սակայն վճռական կերպ մը կը ցուցնէ

ծայրագոյն Արեւելքի և զուցէ Եւրոպիոյ
մէջ ալ. իր ունեցած դիրքն է՝ որ ասոր
կը Նպաստէ: Իր ուժերուն զարգացմամբ,
Ճարտնի կրցաւ երկու մեծամեծ յաղթանակ-
ներ տանիլ (1894-95 Չինաց և 1904-05
Ռուսաց դէմ), որ իր մեծութիւնն ու
փառքը եղան: Անգղիա ալ չվարանցաւ
դաշնակցութիւն մը կազմելու:

Ճարտնը հին ատենէ ի վեր ճարտար
հէնքեր էին, իրենց արշաւանքի ասպարէզն
էր Քորէայէն և Չինաստանէն սկսեալ մին-
չև Մէքսիքոյ և Փիլիպպեանները, 1868էն
վերջ, քիչ շատ ուրիշ կերպարանքի տակ
կատարուեցան նոյն գործողութիւնը, Ֆոր-
մոզայի տիրապետութիւնը, Չինաստանի
արշաւանքը, Քորէայի նուաճումը՝ 40
տարուան մէջ՝ ոչինչ բաներ չեն: Գիտե-
լու բան մ'ալ է, սակայն, այս ամէն դէպ-
քերուն մէջ, իրենց տոկուն յարատեւու-
թիւնը, և յարմար առթին փութով որո-
շողութիւն տալը՝ ամէն դէպքէ և միջոցէ
օգտուելու համար: 1905ին Լոնտոնայի մէջ
կնքուեցաւ Անգղիոյ և Ճարտնի դաշնա-
դրութիւնը, Անգղիոյ ծրագիրն էր Ասիոյ
մէջ մեծագոյն թշնամիէ մը ազատելու.
չմոռնանք Գաղղիա — Ճարտնական դաշ-
նագրութիւնն ալ:

*

Քիչ մը վերը յիշեցինք Փիլիպպեաննե-
րը, հոս ալ քանի մը տող: Ճարտն Արեմը
տեան տէրութեանց հետ կրնայ շատ խըն-
դիրներ ունենալ, իսկ Միացեալ Նահանգաց
հետ՝ հատ մը միայն, որ աչքին փուշ ե-
ղած է: Եւրոպի Ամերիկացիք Փիլիպպեանց
տիրացան և զանոնք կրթել սկսան, ասի-
կայ ուրիշ արդիւնք չունեցաւ բայց եթէ
վառել բնիկները ազատութեան սիրով,
զէնց վերցնելու փորձ ալ ըրին՝ ի նպաստ
Ճարտնի շարժելով՝ Քալիֆոռնիայի մէջ
ուսանողական խնդիրներու միջոց: Արդէն
ժողովուրդը այս կղզիներու տիրելուն զոհ
չէ. Ռուզվելթ ալ հասկըցուցած է որ Փի-
լիպպեանները երկայն ատեն ձեռքերնին
պիտի չմնան: Բայց անոնց անկախութիւ-
նը նոյն իսկ իրենց փաստարեք կ'ըլլայ:

խակ ճարտնի ձեռքը միալն ծայրագոյն արեւելքի գերիշխանութիւնը կը ցուցնէ:

Ասոնք են որ Միացեալ Նահանգները կը վրդովեն. ասոր համար ելան ուսանողական հարցերը: Սան—Ֆրանչէսքոյի մէջ 28,736 հասարակաց վարժարաններու աշակերտներէն 98 միայն ճարոն են:

Խաղաղականի մէջ պատերազմի մը՝ Միացեալ Նահանգը պատրաստ չեն. նաւային ոչ մէկ հիմ ունին, և ոչ ալ բաւականաչափ զրահաւոր: Իսկ ճարտններուն՝ կը պակսի դրամ. արդէն Ռուսի պատերազմին մէջ գործածած դրամը Ձինբու տուգանքն էր. ռուսներէն ունեցած ակնկալութիւննին՝ պարապի ելաւ: Աշխարհիս ամէն կողմը դրամական ճգնաժամեր եղան. այլ Թրքիոյինը՝ մէկ միլիառ ու կէս կը հաշուուի: Այսու հանդերձ անհամար ընկերութիւններ հաստատուեցան երկրին մէջ՝ իր ելեւմուտքը բարւոյնելու համար:

Ճարոնք ամենադիւրագրգիռ են, յաջողութեամբք հպարտանալու հակամէտ. խաղաղութեան բարեկամները զայս անտես չեն ընել:

*

Ասիկայ բաւական ընդհանրացած գաղափար մ'է, որ օր մը առաջ կամ վերջը կրնայ իրականութիւն դառնալ. թէպէտ ոչ այնպէս ինչպէս միջին դարու մէջ՝ բայց Ամերիկայի ծովային քաղաքներուն ուրբակոծումը կարելի բան մ'է: Առ այժմ ըստ պառնացող՝ իր ամէն յառաջդիմութիւններով Ճարոնն է միայն: Բայց այս չափացուցաներ թէ իրենք միայն ենթակայ են զարգացման:

Յառաջեղեալ նպատակի մը գործադրութեան հարկ եղած յարատեւութիւնը՝ մոզով ցեղին նկարագիրն է. իրենց յատկութիւնքն են. դիւրութեան ոճեր սորվիլ, արուեստից հետեւիլ, կազմակերպուելու, հասարակաց բարւոյ համար զոհել անձնական շահերը:

Ճիշտ է որ Ճարոնի գաղթականներուն երկիր պէտք էր, և այս պէտքը կը լրացնեն այժմ Ֆլորիդան և Գոյթան. և զուցէ

երրորդով մը բուրդովին գոհանար եթէ բարեկամական դաշնադրութեամբ իրեն յանձնուէր Փիլիպպինաց գերիշխանութիւնը: Ճարոնացի թէ՛ ժողովուրդը և թէ՛ պաշտօնատարները այնպէս հեռատես քաղաքագէտներ են՝ որ քաղաքական անխոհեմ գործ մը իրենց համար դժուար է և ժողովրդեան հարցն է որ զիրենք աշխարհակալութեան կը մղէ:

Մոդոլներու ամբողջ թիւը ճիշդ սահմանել դժուար է. բայց ընդհանուր՝ Ձին, Գորէա և Ճարոն հինգ հարիւր միլիոնը կ'անցնի. անոնք իրարու հետ սերտիւ միացած են, ընկերական և կրօնական հասարակաց գաղափարներով, լեզուի նոյնութեամբ, և քաղաքակրթութեամբ մը՝ որ ժամանակին շատ զարգացած էր:

*

Արդէն ծանօթ բան մ'է Գաղղիոյ բանակին ֆիզիքապէս և մանաւանդ բարոյապէս անկումը:

Յետ 1870—71ի պարտութեան, Գաղղիա բուռն ճիգ մ'ըրաւ իր զինուորական ոյժը վերհաստատելու, հանդերձ մեծամեծ զոհողութիւններով. ասոր հանդէպ բնական է անտարբեր չմնաց Գերմանիա. և այսպէս երկու տէրութեանց մէջ անդադար մրցում մը ծագեցաւ, բայց Գաղղիա ինքզինքը յոգնած զգալով՝ թեւերը ժողվեց. վստն զի մարզկան բազմութիւն չունէր: 1902ին ծնունդներու թիւը 845,378 էր իսկ 1905ին 807,292: Եթէ դեռ աճում մը կայ, ան ալ առողջաբանութեան զարգացմամբ՝ մահերու նուազելէն յառաջ եկած է:

Ժամանակին Գաղղիա ամենէն բազմամարդն էր Եւրոպայի մէջ, բայց երթալով կ'իյնայ՝ և պիտի իյնայ ինչպէս կը ցուցնէ հետեւեալ ցանկը

	1851	1906
Գաղղիա	35	39 (միլիոն բնակիչ)
Գերմանիա	35	60 »
Անգղիա	27	43 »
Իտալիա	24	33 »

Բայց իր այսչափ նուազման հակառակ՝ ամէն ճիգ կ'ընէ բազմամարդ բանակ մը պահելու համար . իր երիտասարդներէն 80,2 զինակիր են՝ իսկ Գերմանիոյ մէջ՝ 54,8:

Եթէ մինչեւ հիմայ Գաղղիա իր հակառակորդին հաւասար կը պահէ բանակ մը, բայց չլինար միշտ այսպէս շարունակել. վասն զի ասոր համար պէտք է ծանրաբեռնէ ծայրայեղ կերպով իր զինուորութիւնը, և այս քաղաքական յեղաշրջութեան մը պատճառ կրնայ ըլլալ . շատ ատեն չկայ՝ այս բանիս հակառակ ցոյցեր ալ եղան . Բանակին բարեւոքելուն համար գործածուելիք միակ միջոցը՝ զօրքերը պակսեցնելն է:

Փորձառու զօրավարներու կարծիքին հակառակ՝ հաստատուեցաւ զինուորութեան երկամեայ շրջանը. հետեւանքն այն եղաւ որ բաւական զօրավարներ՝ պատասխանատուութիւնէ ազատ ըլլալու համար՝ սուրբնին տէրութեան յանձնեցին: Հաւասարութեան օրինաց հաւատարիմ մնալու համար նոյն կանոնը դրին նաեւ հեծելազօրքին և թնդանօթածիգներուն վրայ, և ասով տկարացաւ իր այրուձին՝ համեմատութեամբ իր մրցակցին՝ որ հետեւակնելու շրջանը երկու տարւոյ իջեցուցած ժամանակ՝ նոյն պահեց միւսներունը:

Պատերազմի մէջ թշնամւոյն վախ ազդողը հեծելազօրքն է. արդ՝ Գաղղիոյ թըշնամին պատերազմի մէջ՝ այս վտանգէն ալ ապահով է:

Պատերազմի նախարարն գրեթէ հեղինակութիւն չլինար ունենալ բանակներուն վրայ անոր փոփոխութիւնը խորհրդակա՝ նաց քմահաճոյցներէն կախումն ունենալուն համար: Դարձեալ չունի իշխանութիւն ժամանակին անցած կամ ծերացած զօրավարները արձկելու. 62էն 65 տարեկան են իր ծեր զօրավարները՝ իսկ Գերմանացւոյ՝ 54: Զօրավարներու յառաջադրումը արժանիքէն աւելի պաշտպան խորհրդական մ'ունենալէն կախումն ունի: Հետեւաբար զարմանալի չէ զինուորաց մէջ տփուրութեան ձայները. մե-

ծերու յարգանքը կամաց կամաց կը նուազի . ազգային դրօշը նախատելը՝ պահեստի զինուորներուն «հայրենասիրտ» է: Պակասած է խստութիւնը, պատիժները հաճոյքի փոխուած . անցեալ տարուան ապստամբող բանակը Ափրիկէի ովախները ճամբորդութիւն մ'ընելու զնաց: Եւ սակայն ժամանակին պատերազմական ազգ մ'էր Գաղղիան:

Թրգմ. Հ. Վ. ԽԱՊԵՆԵԱՆ

ՃԱՌՈՒՆԻ ԳԱՆՏԱԿԱՆԱԿԱՆ ՃԱՌՈՂ

Գեկտեմբեր 30ի Աւագածողովոյն հանդէպ արքունական տեսնաբանութեանց՝ յետ Ֆրանսայի և Ռուսիայի հետ բարեկամող յարաբերութիւններն և բարեբաստ դաշնադրութիւնները նշանակելու, կը յիշեցնէ թէ Ճաբոնի արտաքին քաղաքականութեան հիմի՝ անգղիական դաշնակցութիւնն է. կը հաստատէ թէ Թաքիոյի և Ուշիիկթիւնի վարչութիւնները արգահատանօք կը դիտեն մամուլի և քանի մը գրիչներու ոչ ողջմիտ գործը, և թէ երկու ազգերն ալ խաղաղութեան սիրող են, մանաւանդ որ ասոնց մէջ բարեկամութիւնը ոչ միայն օգտակար՝ այլ բացարձակապէս կարեւոր է: Խաղաղականի խնդիրը չփութութիւն մը չպատճառեք, և Միշին Ամերիկայի մէջ ալ Ճաբոն գաղթականութեան վէճը գոհացուցիչ կերպով շտտով կը հարթուի: Հետեւաբար արեւելեան գաղթականութեանց համար ընկերութիւն մը կազմուելու վրայ է՝ Գացուրա հին նախարարին հոգածութեամբ: Ապա կը ծանրանայ չինական խնդրոյն վրայ՝ որ Ճաբոն վարչութեան ուղադրութիւնը գրաւած է. անհաճոյ կնճիռ մ'է Քուրթա - չինական սահմաններու խնդիրը, և եթէ Չին դեռ դիմադրէ, այն ատեն Ճաբոն իր բանակները պիտի առաւելուի Քիէնթաուի:

Այս բանախօսութեան պայծառ կը տեսնուի Ճաբոն քաղաքականութեան դիտաւորութիւնները որ ցամաքին վրայ կ'օգէ ոտքը հաստատել և Մանչուրիոյ մէջ կառավարելիքներով Քորէայի գաղթականութեան գործը ի կատար հանել, Ասիոյ բաղդին իրաւարարն ըլլալու համար:

Հ. Խ.